

אכן הגירסה שלפנינו מוקשית היא מצד עצמה, שהרי אין לאו דבל תאחר אלא לאחר שלש רגלים. ובשיטה מקובצת הגיה כאן 'בעשה'.

ונראה לכאורה שכיון שבאנו להגיה, יותר טוב להגיה 'שלוש רגלים' ולהתאים עם הגירסה בר"ה. וכמו שנקט בפשיטות בספר טורי אבן שם, שאין עובר על העשה אלא בשעת הרגל ולא בין הרגלים, וכמו שדייק בפני יהושע. אמנם יש מצדדים שעובר בעשה לאחר הרגל בכל יום יום. ע' ערוך לנר שם; שבט הלוי ח"ב קטו. וכן נקט בספר לקוטי הלכות עפ"י גרסת השיטמ"ק. ויש להעיר שצ"ל לדברי הרמב"ם (מע"ה"ק יד), ואילו ברמב"ם שם (הט"ו) משמע שרק לענין בל תאחר עובר בכל יום ויום ולא לענין העשה (וכן דייק מהרמב"ם בקה"י ר"ה ז). ומכל מקום לדברי הכל, אם ברגל לא היה מצווה, אין עובר ב'עשה' בכל יום אלא ברגל הבא, כמו שמשמע בגמרא שאם היה חולה בעצרת יכול להביאו רק בסוכות (ע' חשק שלמה; קהלות יעקב ר"ה ז; חדושים ובאורים).

'המפריש נקבה לעולה וילדה זכר – ירעה עד שיסתאב וימכר ויביא בדמיו עולה'. טעם הדבר כתבו התוס' בכמה מקומות (ע' זבחים יב. קדושין ז): שסוברים חכמים בעלי חיים נידחין וכיון שנדחתה האם מעולה, אין הולד חוזר ונראה.

ואולם להלכה פסק הרמב"ם (תמורה ד, ה) כחכמים אעפ"י שפסק בעלי חיים אינם נידחים (ע' פסוה"מ ג, כג). ופרשו אחרונים שלדעת חכמים כיון שבא הולד מכח אמו אין הוא עדיף ממנה, והרי בא מכח קדושה דחוויה, ואינו דומה לקרבן שנפסל ונסתלק פסולו שחוזר ונראה (עפ"י קרן אורה זבחים יב. וע' שעה"מ ק"פ ד). ויש מחלקים בין דיחוי בגוף הקדושה כגון מפריש נקבה לעולה, בזה יש תורת דיחוי אף בבע"ח, ובין דיחוי שאינו בגוף הקדושה שהקדיש [כגון שמת אחד משעירי יוהכ"פ או בהמת השותפים שהקדיש אחד חציה] (עפ"י אבי עזרי תנינא מע"ה"ק טו, ד; קהלות יעקב תמורה ח). ויש מפרשים טעם חכמים משום קנס דרבנן על שהקדיש נקבה לעולה (כן מבואר ללשון אחרת בשיטמ"ק יט. אות ג. וכן מדוקדק מלשון רבנו גרשום. ויתכן שמקור הדבר מהסוגיא בכריתות כח. שמשמע שאף לרבנן אין בע"ח נידחים, שהקשו מר"א ולא סייעו מחכמים [וכקושית התוס' בזבחים]. עפ"י מקדש דוד קדשים קו"א ג, ב).

דף יט

'ע"ב) 'אי הכי אדמשמע לן דאין בנה קרב אשם נישמענין דאין בה קרב עולה והוא הדין לאשם' – פרש"י, השתא ומה לעולה אינו קרב אעפ"י שאמו הולכת לדמי עולה, כל שכן שאינו קרב אשם שאין דמי אמו הולכים לאשם.

ואף על פי שמבואר במשנה בסמוך שכל עוד לא נתכפר באשם אחר, מביאים בדמי אמו אשם – סתמא דמלתא לא ימתין עם אשמו עד שתומם ותימכר, שהרי מחויב להביא חובתו ברגל ראשון, ועל כן במציאות היא הולכת לדמי עולה ונחשבת עומדת לכך. וצ"ע (גליונות קהלות יעקב).

'רבי שמעון אומר: תימכר שלא במום'. וכן סובר רבי שמעון לענין מפריש נקבה לפסחו, תימכר שלא במום. (כן יש לשמוע מהברייתא המובאת בסמוך לענין תמורה, כמבואר בגמרא. וכן מפורש בירושלמי פסחים ט, ז. ומה שכתבו התוס' בפסחים (צו סע"ב) שיתכן שר"ש מודה במפריש נקבה פסח שאינה נמכרת בלא מום – פירש בעולת שלמה (כ. שכוונתם דוקא לאחר הפסח שאז ראויה היא לשלמים).

'כיון דלא חזיא למילתא היינו מומא? אמר רב יהודה אמר רב: היינו טעם דאמרינן מיגו דנחתא לה קדושת דמים נחתא נמי קדושת הגוף ואינו דומה למום להיפדות עליו, שהמום אינו ראוי לשום קרבן, והכתוב קראו 'בהמה טמאה אשר לא יקריב ממנה קרבן לה', משא"כ נקבה לאשם. רק הקושיא היתה כיון שמתחילת הקדשו אינו ראוי להקרבה לא תחול עליו קדושת הגוף וכמו בבעל מום מעיקרא שלא חלה עליו קדושה מסברא, ללא קרא ד'בהמה טמאה' – על זה תירץ שאין הדבר כן, דמיגו דחזיא קדושת דמים חלה קדושת הגוף (עפ"י שפת אמת).
 עוד בבאור קושית הגמרא ותירוצה – ע' בספר בית ישי קכד הערה ו.

אודות מקור הדין 'מגו דנחתא לה קדושת דמים נחתא קדושת הגוף', פירש בספר מקדש דוד (קונטרס אחרון בעניני קדשים א.ג.) לפי מה שאמרו להלן בסמוך שאין עושה תמורה אלא דבר הרועה להסתאב, משמע שחלות קדושת הגוף לענין עשיית תמורה ולענין הצרכת רעיה דין אחד הוא, א"כ כיון שלמדנו מן הכתוב (לעיל יז:) שבעלי מום עושים תמורה ותמורתם קריבה, כיון שדמיהם קרבים למזבח, א"כ הוא הדין למפריש נקבה לאשם חלה עליה קדושת הגוף לרעיה כדין בעל מום [וסוברים חכמים שאינו דומה ל'קדם מומם להקדשם' שאין עושים תמורה (דילפינן לעיל ט. רע מעיקרו אינו עושה תמורה), כי שם אינו ראוי לשום קרבן, משא"כ נקבה הכשרה לשאר קרבנות, הלכך אין ללמוד זה מזה].
 יש לציין שבספר חדושים ובאורים הביא מתורא"ש (בנדרים כט) שדין זה דמגו דנחתא קדושת דמים נחתא קדושת הגוף – מדרבנן. וצ"ע לפי"ז האם זה שעושה תמורה גם כן אינו אלא מדרבנן.

'שאני מחוסר זמן דחזי למחר. אי הכי אשם בן שתים והביאו בן שנה הא חזי לשנה? אלא היינו טעמא דר"ש במחוסר זמן, דיליף ליה מבכור...'. ועדיין צריך באור מדוע לא נלמד אשם בן שתים שהביאו בן שנה משאר מחוסר זמן שחלה עליו קדושת הגוף?
 [ואין לומר לפי שכן שנה אינו 'איל' והרי חסר בגידול גוף הבהמה, שלא כבתוך שמונה ימים שאין בה אלא חסרון זמן בלבד – הא ליתא, שהרי עיקר דברי רבי שמעון (בזבחים קיב) בתורים שלא הגיע זמנם, שהשוחטם בחוץ עובר בלא-תעשה משום שראויים לאחר זמן, הרי שגם חסרון בגידול הגוף נחשב 'מחוסר זמן' וא"כ הוא הדין לאשם בן שנה. קהלות יעקב].
 ויש לומר, דוקא במחוסר זמן שאינו ראוי לשום קרבן נתרבה, כגון פחות מבן שמונה ימים, 'אותו ואת בנו', ותורים שלא הגיע זמנם, אבל כאן שגם בהיותו בן שנה כשר לקרבנות אחרים ורק לקרבן זה אינו כשר, הרי זה גרע יותר ולא נתרבה שתחול עליו קדושה (תוס' זבחים קיד:).
 ויש לבאר החילוק; אם אין לו כעת שום הכשר לקרבן, יש לדוננו לפי סופו, אבל כשיש בו הכשר קרבן כעת אי אפשר להחשיבו על שם סופו כאילו הוא בן שתים, כיון שכעת יש לו שם הכשר לקרבן אחר (עפ"י קהלות יעקב זבחים מד).

לכאורה היה אפשר לחלק בדרך הנזכרת לעיל ולומר שכבש ואיל שני שמות הם (ונחשב שינוי השם גבי גזילה. ב"ק סה:) ולכן אין להחשיבו כראוי לאחר זמן, שאז הוא שם אחר, משא"כ תורים שלא הגיע זמנם אין להם שם אחר אלא שהם קטנים הלכך אינם אלא מחוסרי זמן (ומיושבת קושית הגרעק"א מה הפרש בין תורים שלא הגיע זמנם מאשם בן שנה. וע"ע בשפת אמת תירוץ אחר).

וכמו כן י"ל במה שאמרו לעיל (יב.) היא חולין וולדה שלמים ושחטה בחוץ פטור, שאף לר"ש דעובר בל"ת כשראוי לאחר זמן, כאן שונה שלכשיולד הוא נחשב מציאות אחרת ושם אחר ממצבו הנוכחי, ואין זה נחשב ראוי לאחר זמן.

דף כ

'אלא מעתה כהן גדול שהפריש פרה לפרו תיקדוש דהאיכא פרת חטאת? – קדשי בדק הבית הוא וקדשי בדק הבית לא עבדי תמורה'. ואם תאמר, אם כן גם מפריש נקבה לעולתו מדוע עושה תמורה משום ששם עולה עליה בעוף, הלא עופות אינם עושים תמורה? –

אינו דומה, שעיקר הכוונה כאן לומר שאי אפשר שתחול קדושת הגוף על הפרה שהפריש לפרו כי אותה קדושה שראויה היא אליה, לפרת חטאת, אינה אלא קדושת דמים, משא"כ נקבה לעולה שחלה עליה קדושת הגוף בעוף, אעפ"י שאין בה דין תמורה, בדין שתחול קדושת הגוף בכל מפריש נקבה לעולה. ומה שאמרו לעיל שאין מועיל מה שמותר אשם קרב עולה, משום שהוא הולך לנדבת ציבור ואין תמורה בציבור – שם אכן צריך שיהא במותרו דין תמורה, כי עיקר הטעם הוא שכך לי הפרישה לקרבן עצמו כאילו הפריש למותרו (כדברי התוס' סד"ה רבי), הלכך כל שאין דין תמורה במותר אינו עושה תמורה, משא"כ בעולה שאין הנידון משום מותר אלא כיון ששם עולה חל על נקבה (עפ"י חדושי הגר"ס).

ע"ע בשיטמ"ק על תד"ה רבי.

'ר"ש סבר לה כר' אלעזר בן עזריה דתנן...'. במנחות קו: אמרו שאין בדבר מחלוקת אלא מר כי אתריה ומר כי אתריה. ולפרש"י שם מבואר שהכל מודים שיכול להביא עוף בכל מקום [אלא שבמקומו של ת"ק כבש זול מן עוף ובמקומו של ראב"ע עוף זול מהכבש]. ולפי"ז אין מיושבת לשון סוגיתנו 'סבר לה כראב"ע' הלא אין חולק בדבר. ואולם לפירוש הרמב"ם שם (וכן נקט בלקוטי הלכות לעיקר) יש חילוקי מקומות האם סתם 'עולה' נקראת בהמה אף גם עוף, לפי"ז הכוונה כאן לומר שרבי שמעון מדבר באותם מקומות שדיבר ראב"ע, שבהם אפילו עוף נכלל ב'עולה' סתם.

'... ונקבות היכי מקרבן שלמים הא מכח קדושה דחוייה קאתיין. ל"א... אי הכי נקבות אמאי ימכרו לצרכי שלמים, בעיא רעייה? אמר ליה: רבי יהושע סבר לה כרבי שמעון דאמר כל מידי דלא חזי ליה לגופיה לא נחתא ליה קדושת הגוף' – הלכך אינן צריכות רעייה. ואם תאמר מדוע כשרות להקרבה והלא נדחו מהקרבה בהיותן קדושת דמים לעולה – מכאן נראה שאין תורת 'דיחוי' בדבר הקדוש לדמים בלבד [ומה שאמרו (בקדושין ז' ע"ד) בבהמה של שני שותפים שהקדיש האחד חציה – קדושה ואינה קריבה כי יש דיחוי בדמים, שונה שם שהחצי שהקדיש יש בו קדושת הגוף, ורק משום שאינו ראוי להקרבה קראוהו 'קדושת דמים', משא"כ בקדושת דמים ממש] (עפ"י חזון איש בכורות יח, יח).

בקהלות יעקב (קדושין יד, ב) צדד סברא אחרת מדוע אין כאן תורת דיחוי – כי לאחר שנמכרה לשלמים חלה עליה קדושה אחרת, ויתכן שדין דיחוי אמור רק כלפי אותה קדושה שנדחת ממנה שאינה חוזרת ונראית, אבל לא בקדושה אחרת – 'ודבר זה צריך בדיקה בש"ס וצ"ע'.

(ע"ב) 'אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח: מחלוקת לאחר כפרה... מחלוקת קודם כפרה אבל לאחר כפרה הוא עצמו קרב עולה'. לפרש"י כאן משמע שטעמו של רבי אליעזר שאמר ימותו הוא משום גזרה, ולכן אין לגזור לאחר כפרה. וכן מבואר בדברי רבינו גרשום. ואולם רש"י בכמה מקומות (לעיל יח: פסחים עג. שבועות יב.) כתב שטעמו של רבי אליעזר הוא שמקיש אשם לחטאת לכמה דינים, כגון לענין שלא לשמה (ע' זבחים י:), ועוד, שנאמר בחטאת כאשם. ולפי זה לכאורה אין לחלק בין קודם כפרה לאחר כפרה אלא גם לאחר כפרה ימותו, כדין החטאת. וכיצד יתאים הדבר עם הנאמר כאן?

אכן בדברי רבנו גרשום משמע שדברי רב נחמן מתיחסים למחלוקת חכמים ורבי אליעזר, האם דמי הולד הולכים לנדבת ציבור או לעולת יחיד. ולפי"ז יתכן שלרבי אליעזר לעולם ימותו כדין חטאות המתות.